

Розмова, підслухана ненароком

Василь Шкляр

Вечір перший

Тихін сплутав найноровистіших коней і відпустив табун пастися, а сам улігся горілиць на возі, вимощеному свіжоскошеною осокою. Він дивився на небо, де якраз починали займатися зорі, і попихкував міцною цигарочкою, яка за кожною затяжкою теж поблискувала, наче зірка.

Вечір був тихий і теплий, тільки чулося жвакання зморених за день коней, а від річки тягло вогкою прохолодою. Не першу ніч зустрічав Тихін отак у задумі, просто неба. То була його химера — дивитися в безодню зоряного неба. Тоді в голові купчаться дивовижні, аж моторошні, здогади, а часом таке приверзеться, що Тихін тільки скаже до себе "тьху", перевернеться на возі долілиць, — носом у накошену траву, — та так і засне.

Зараз Тихін теж дивився у небо, але не бачив, як звисока підморгували до нього зірки. Наче вдивлявся крізь поцятковане вогниками небо, як крізь решето, у якусь незбагненну далечінь. Він думав про те, що п'явкою засіло йому в грудях і ось уже котрий день ссало душу. Думав про свою єдину дочку і все більше приставав на гадку, що з Маринкою коїться щось лихе. Воно, звісно, літа у неї такі, молодість — вона дурна, та віднедавна Маринка стала ховати од батька очі, і це насторожувало Тихона.

Дівчина перебралася від нього в окрему кімнату (хоч змалку була лякливою і після смерті матері спала там, де й Тихін), і він частенько чув, як, перш ніж лягти спати, Маринка шелестіла босими ногами у той куток, де стояло високе дзеркало.

Останнім часом худеньке Маринчине тіло потугішало і набрало округлих форм, аж Тихін ніяковів, як дивився на доньку. Затісними стали для неї нещодавно накуплені платтячка. І Тихін почав розуміти, що його Маринка вже не дитина. Бо чого б ото крутився коло їхнього двору Бондарчуків студент. Ех, забере хтось Маринку в Тихона, і зостанеться він один як палець.

Дедалі повітря ставало вологішим, дрижаки пробігли плечима. Він понишпорив рукою у передку воза, пошукав брезентову накидку, проте її там не було. Тихін обмацав усього воза, навіть зазирнув під осоку, і тільки тоді здогадався, що забув її на конюшні. Холодок пробирав йому спину; а коли випаде роса; тоді пробути цілу ніч у лузі роздягненим — хай йому грець. Тихін вирішив гайнути додому по якусь куфайчину. Коней турбувати не варто: йому не спішно, та й до хати — ногою ступити.

Коли Тихін відійшов од річки, вечір знов огорнув його теплими хвилями і дихнув у лице трав'яними пахощами. Тихін прошкував межею свого городу і ще здалеку зачув різкий запах безу, що розкішними кущами поріс у нього над шляхом. Од тих пахощів здавалося, ніби й густі сутінки бузкового кольору, і небо мали фіолетовий відтінок. Тихін пригадав, як хотів було повикорчовувати без, аби на тому місці посадити зайвий клаптик картоплі. Маринка не дала. Ще й обізвала його скнарою.

І добре зробила, думав тепер Тихін, вдихаючи п'янке бузкове повітря, що надавало йому якоїсь юної сили і ніжності, аж хотілося лагідніше ступати на землю.

У його вікнах ще не світилося: Маринки не було. Нехай, такого вечора молодій дівчині гріх не погуляти. Він одсунув цеберку, під якою завжди лежав ключ, і враз до нього долинув зі шляху Маринчин голос — якийсь здушений, дорослий, аж чужий.

— Навіщо ж було обіцяти?

Тихін завмер, обіпершись рукою на цеберку.

— Я й зараз можу все повторити, — одказував Бондарчуків студент.

— Не вірю. Ти брешеш... — Голос її зірвався, і болючий нерв забринів у Тихоновім серці.

— Це не так, я люблю тебе, — не запинаючись, наче зі сцени, правив своєї Бондарчук. — Ти найкраща дівчина з усіх, що мені доводилося бачити.

— Чом же ти не радієш? Злякався...

— Я ж кажу, що мені не можна одружуватись. Ні на тобі, ні на кому...

— Ні на кому? — з тихим жахом у голосі перепитала Маринка.

— Я не про те... — Бондарчук нарешті зам'явся. — Спершу треба закінчити інститут. Бо все полетить шкереберть. Підуть діти... Яке ж тоді навчання? — Видно, він давно приготувався до цих одмовок, але віч-на-віч з Маринкою губився і слова не трималися купи, — І як ти можеш?.. Саме зараз... вимагати...

— Я нічого не вимагаю, — тихо, не своїм голосом проказала Маринка. — Тільки думаю за дитину.

Пекучі дрижаки затіпались у Тихонових грудях. Він ще нижче схилився над цеберкою, наче злякався, щоб його не побачили в таку мить.

Маринчині слова повернули його до тями.

— Що ж робити? — спитала, ніби саму себе.

— Те, що роблять усі. Не з одною тобою таке... Складного тут немає нічого.

Стало тихо. Тиша аж дзвеніла в Тихоновій голові. Потім він знову почув:

— Я не можу.

— Ти мусиш подумати й про мене. Це село, тут таємниць не буває... — Раптом він спохопився, що говорить уже не те. І голос його розкришився, забриніло в ньому благання. — Маринко, послухайся. Я ж люблю тебе.

— Ти брешеш. Ти брехав завжди, тепер я вже знаю, — відповіла якимось далеким, байдужим, відстороненим голосом.

Знав уже й Тихін.

Втягнувши голову в плечі, йшов він до лугу і спотикався, як поранений звір. Зодягнутися він так нічого й не прихопив, бо навіть не заходив до хати, і біля річки вологий холодок знов почав трусити його тілом, але Тихін вже нічого не відчував.

Вечір другий

— Догулялася?!! — кричав Тихін. — Іди ж іще війся, чого руки склала?! Бодай би я не дожив до цього дня, як оце маю терпіти такий сором. Краще б мені було піти в могилу зразу за матір'ю, щаслива вона, що не бачить, до чого докотилася її доця! Чого

ревеш, шльондро?!! Пізно! Пізно вже!

Маринка плакала, не закриваючи обличчя. Сльози заливали їй щоки, змочували губи, від чого вони червоніли ще дужче. Жаль здушував і Тихонові груди, проте він кричав ще гучніше, аби його розігнати.-

— Иди! Иди до Бондарчуків, невісточко! Щоб і ноги тут твоєї не було, щоб і духу, чуєш? Не треба мені байстрюка! І покритки не треба, чуєш?! Не йдеш? — подався Тихін наперед, і лице його здригнулось од крику. — Ну, то піду я! Піду і скажу, що я одірву голову їхньому грамотієві, а тоді нехай мене судять.

— Тату! — Маринка кинулася до дверей і заступила йому дорогу. — Благаю вас, не треба. Не йдіть...

— Тепер моя черга з ними балакати. Зійди з очей. — Тихін оді пхнув дочку.

Він ішов так швидко, що зустрічні озиралися і довго дивилися йому вслід. Та коли угледів високий тесаний паркан, що заступав Бондарчуків двір, він завагався. Озирнувся на всі боки — не хотілося, щоб хто-небудь його тут бачив. Тихонові здавалося, що варто комусь лише глянути на нього — і той одразу збагне, що й до чого.

"А щоб ти здохла", — подумав він про собаку, що зняла гвалт на весь куток, коли Тихін заскрипів важкою, наче брама, хвірткою. Ще важчими здалися йому і сінешні двері.

— Драстуйте вам у хаті, — сказав Тихін ще з порога, знімаючи полинялого картуза.

— Здоровий був, — одказав Бондарчук старший, здивований несподіваним приходом. Він якраз увівся за вечерю і ждав, поки прохолоне суп.

Тихін переминався з ноги на ногу, не відходячи од дверей, і намагався вгадати, чи вдома хлопець. Він обвів колючим поглядом простору кімнату, потім начеб прислухався. Бондарчук зрозумів, що гість прийшов не знічев'я, і його теж пойняла тривога. Але спробував говорити якнайспокійніше, ніби аж весело:

— От і повезло, що ти зайшов. Тепер жінка — хоч-не-хоч,— а налле чарку, бо самому мені не дає. А гультя мого немає вдома, — сказав ні сіло ні впало, мабуть, навмисне, аби застерегти вираз Тихонового лица. — Сідай підвечеряємо.

— Не за тим прийшов, — одказав Тихін.

Почувши, що молодшого немає вдома, він посмілішав.

— А що ж таке? — хриплувато запитав Бондарчук, який уже майже відгадав причину одвідин, але все ще не подавав виду. — Та ти сідай, сідай, Тихоне, — припросив так запопадливо, що аж сам здивувався. І підсунув табуретку.

Тихін підійшов ближче до Бондарчука, але не сів.

— Халепа на мою голову, — сказав. — Марина моя... — (він уперше назвав свою дочку Мариною і від того запнувся) — Марина... той... у положенні вона. А Сашко не хоче... брати. — Тихін так вимовляв слова, ніби захлинався ними.

Бондарчук поволеньки підводився і дивився Тихонові прямо в очі.

— Це вона тобі сказала?

— Сам чув, як балакали.

Бондарчук важко опустив голову і мовчав. З кухні вийшла його дружина з пляшкою

горілки, але зупинилася і розгублено зиркала то на Тихона, то на свого чоловіка.

Усі мовчали. На столі холов суп.

— Я з нього два зроблю, — обізвався, нарешті, Бондарчук.

— Воно, може, й не треба було б казати, але ж... — почав Тихін.

— Треба! — перебив його Бондарчук, мов батогом ляснув.

Потім усі припишкли, ніби на них падала невинувата вина. Тихонові більше не хотілося тут зоставатися, він попрощався й пішов додому. Камінь не спав із серця, більше того — він поважчав.

Коли Тихін доплентався до свого двору, різкий запах бузку боляче нагадав йому до найменшої дрібниці вчорашній вечір, і Тихона взяв сумнів: чи варт було йти до Бондарчуків?

Хата була відчинена, проте — порожня. Тихін увімкнув світло і побачив бліді стіни, розколошкані подушки на ліжку, зупинений годинник — нікому не спало на думку підтягти гирку. І враз усе йому видалося таким зім'ятим, таким непотрібним, осоружним і безглуздим, що Тихонові запраглося тільки одного — побачити Маринку. Яким же він був жорстоким до неї!

Порожнеча ставала нестерпною. Тихін вийшов надвір і гукнув:

— Маринко! — Відтак ще й ще: — Маринко! Маринко!

Ніхто не озвався. Зненацька в голові майнула думка, від якої він похолов. Зашуміло в скронях.

До річки Тихін майже біг. Виглянув місяць, розлив лимонне світло на зелений берег, на верби.

— Маринко!

Освітлена осока, здавалося, випромінювала ясно-зелене сяйво, наче фосфор.

— Маринко!

На дні річки лежали зорі й місяць, мовби світ перевернувся догори ногами.

— Маринко!

Вона стояла коло води, наче лозинка. У місячному світлі її обличчя побіліло ще більше. Як полотно. Самотня, беззахисна, вона якось безпорадно дивилася на батька, і жодної тіні остраху вже не було у її очах. Такий погляд у вимученої тварини, знесиленої безнадійним борсанням у пастці. Тихонові хотілося кинутись до неї, пригорнути її, та він тільки мовив тремтливим голосом:

— Дивись не прохолонь. Аби лиш була здорова, а буде здоров'я — буде все.

Коли йшли додому, Тихін зняв свого старенького піджака і непомітно накинув Маринці на плечі. Йому хотілося сказати їй щось дуже гарне і лагідне. Однак нічого путнього не спадало на думку. Та щоб якось завести мову, Тихін сказав:

— А без наш не цвіте, а просто кипить, — Маринка не озвалась, і він правив далі: — А я, старий телепень, — рубати його. І найде ж таке на людину...

Вечір третій

Маринка повернулася з ферми. Від неї, як завше, пахло свіжим молоком. Легка втома надавала обличчю якоїсь поважності і зосередженості. У такий час Маринка

найдужче подобалася Тихонові, і коли вона починала чепуритися до клубу, він сідав на лаві і стежив за кожним її рухом. "Ну, тату", — ніяковіла Маринка. "От ти, їй-богу, наче маленька", — одказував Тихін і брався скручувати цигарку.

Та цього вечора Маринка нікуди не прибиралася. Після вечері вона мовчки пройшлася по хаті з кутка в куток, не знаходячи собі місця, потім підійшла до батька.

— Скидайте сорочку, виперу.

— Та вона ж чиста, — сказав Тихін.

— От і ні, заношена.

— То вже задня випереш, — одмовлявся Тихін.

Рипнули сінешні двері, потім хтось постукав і зашарудів, шукаючи клямку. Нарешті зайшов. Бондарчуків хлопець. До Тихонової господи він завітав уперше і тепер почувався тут, як у темряві. Несміливо привітався і, дивлячись не на Маринку, а на Тихона, сказав:

— Я згоден, дядьку.

Тихін перевів погляд на Маринку, вона була надивовижу спокійна, ніби це її не обходило.

— А чого ти мені про це кажеш? — знизав Тихін плечима. — Он із нею балакай, діло її.— І, мовби показуючи свою непричетність до розмови, він дістав кисет і вийшов надвір.

— То просять, то не хочуть тебе й слухати, — роздратовано сказав Бондарчук. Наодинці з Маринкою він посміливішав. — Самі не розберете, чого вам хочеться.

— А ти розбираєш? — аж крикнула Маринка, і очі її загорілись, як жарини під подувом вітру.

— Що? — не зрозумів Бондарчук.

— Нічого, — сказала уже байдуже, і плечі її опустилися.

— Ти ж сама хотіла. І я прийшов сказати, що...

— Злякався, — мовила вона тихо й пригнічено. — Нічого мені од тебе не треба. Цить...

— Але ж...

— Іди. Іди звідси.

Бондарчукові, може, тільки цього було й треба, та зараз він почувався приниженим, втоптаним у багно.

І він сказав:

— Якщо я піду, то моя нога більше не ступить на цей поріг.

— Та йди вже. — Маринка нетерпляче кивнула на двері, бо на очі набігали сльози, а їй не хотілося, щоб він їх помітив. Уже крізь туман Маринка бачила, як щезла за дверима його постать, чула, як голосно грюкнули двері. Тільки тоді вона дала волю сльозам, наче то вони тягарем зібралися в її серці і тепер мали вилитись усі до краплі...

Потім зайшов Тихін. Він бачив, як Бондарчук простував із їхнього двору, не сказавши Тихонові й слова, і здогадався про все. Тихін випалив не одну цигарку, перш ніж зайти до хати, а зараз дивився на дочку і думав, що б їй сказати.

— Маринко, а випери-но. мені сорочку, — попросив. Потім одійшов у куток, зупинився перед великим дзеркалом і провів пальцями по шорсткій щоці. — Та й щетину пора зчухрать. Занехаявся я, мабуть, старію...